

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-11>

УДК 338.46:008:332.1(477)

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВТРАТ ТА ПОТРЕБ ВІДНОВЛЕННЯ СЕКТОРУ КУЛЬТУРИ ТА КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗРІЗ

ECONOMIC ASSESSMENT OF LOSSES AND RECOVERY NEEDS OF UKRAINE'S CULTURE AND CREATIVE INDUSTRIES SECTOR: A REGIONAL PERSPECTIVE

Ангел Євген Євгенович

аспірант,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8719-1449>**Бураковський Ігор Валентинович**

доктор економічних наук, професор,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7560-3784>**Anhel Yevhen, Burakovsky Igor**

National University of Kyiv-Mohyla Academy

Стаття присвячена економічній оцінці втрат та потреб відновлення сектору культури і креативних індустрій (ККІ) України у регіональному вимірі. Актуальність теми зумовлена масштабними руйнуваннями інфраструктури культури внаслідок війни та недостатньою інтеграцією ККІ до стратегічних документів державної політики. Використано дані RDNA4 та бюджетної статистики, що дозволяють проаналізувати прямі втрати, фінансові потреби та регіональні відмінності. Запропоновано класифікацію регіонів за рівнем руйнувань (прифронтові, вразливі неприфронтові, тиллові, окуповані), що дає змогу сформувати диференційовану політику відновлення. Показано суттєвий розрив між обсягом шкоди та наявними ресурсами фінансування. Робота підкреслює значення ККІ як чинника регіонального розвитку і обґрунтовує необхідність врахування регіональної специфіки при формуванні політики повоєнного відновлення.

Ключові слова: культура та креативні індустрії, економічна оцінка, економіка культури, регіональний розвиток, повоєнне відновлення.

This article is devoted to the economic assessment of losses and recovery needs of Ukraine's culture and creative industries (CCI) sector in a regional perspective. The relevance of the topic is explained by the unprecedented destruction of cultural infrastructure during the full-scale war and the lack of sufficient integration of CCI into national recovery and development strategies. The aim of the study is to provide a comparative analysis of the scale of regional losses, the financial needs for reconstruction, and the volume of resources available for recovery, while taking into account the necessity of regional differentiation in shaping effective state policy. The methodological approach combines the use of the RDNA4 dataset with budgetary statistics, which together make it possible to assess direct damage and recovery needs, and identify disparities between different groups of regions (frontline, vulnerable non-frontline, rear regions, occupied). The analysis applies both absolute and per-capita calculations, which helps to show how heavily different regions are affected by the war. The results reveal a significant gap between the enormous scale of losses and the extremely limited budgetary allocations for culture. At the same time, capital expenditure forms only a small fraction of overall budget spending on culture. The findings also highlight the critical importance of the regional dimension: frontline, vulnerable non-frontline, rear, and occupied territories require differentiated recovery plans adapted to their damage levels, pre-war CCI development, and security conditions. The study shows that most of the damage is concentrated in frontline and vulnerable non-frontline regions. At the national level, the differentiation of priorities is essential to prevent widening disparities in cultural development between regions. The practical value of the article lies in demonstrating that CCI should be recognized not only as an element of cultural policy but also as a strategic economic resource and a key instrument of Ukraine's sustainable post-war recovery and regional growth.

Keywords: culture and creative industries, economic assessment, economics of culture, regional development, post-war recovery.

Постановка проблеми. Поточним дискусіям про відновлення економіки України бракує уваги до економічного потенціалу культури та креативних індустрій (ККІ) в цьому процесі. Традиційно культура часто розглядається як чинник гуманітарного розвитку, а не як специфічний економічний ресурс. Але повномасштабна війна впливає на зміну сприйняття економічної та соціальної ролі ККІ.

В листопаді 2024 року Президент України включив питання культурного суверенітету до внутрішнього Плану стійкості [14]. В березні 2025 року Уряд затвердив Стратегію розвитку культури до 2030 року, яка згадує про роль культурної спадщини як ресурсу для регіонального зростання [18]. В серпні 2025 року культуру, зокрема захист культурної спадщини та розвиток ККІ, було включено до Програми дій Уряду [6]. Однак в цілому сфера культури є недостатньо інтегрованою до стратегічних документів політики.

Важливу роль в культурній політиці відіграють регіони. Згідно зі Законом України «Про культуру», органи місцевого самоврядування поряд з органами державної влади є суб'єктами державної політики у цій сфері [17]. Питання регіонального розвитку сьогодні в першу чергу регулюються Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки та окремими регіональними стратегіями, важливим компонентом яких є питання розвитку культури [15]. Зрозуміло, що на імплементацію стратегій вплинула повномасштабна війна, яка вимагає перегляду регіональних стратегічних документів. В цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз регіональних відмінностей втрат та потреб сектора ККІ, що дасть можливість оцінити економічний потенціал відповідних регіонів та розробити ефективну політику економічного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на те, що сектор ККІ сьогодні сприймається як стратегічно важливий, останнім часом зростає кількість досліджень його економічного потенціалу як в Україні, та і закордоном. Окремі питання економічного потенціалу сектора ККІ аналізували українські дослідники (Грузіна І., Заваріка Г., Зеленко О., Карасьова Н., Кукса І., Небава М., Перерва І., Плуталов С., Проскуріна М., Свінцицька О., Сирота Т., Федоренко Т., Чала Н.) та закордонні (Нунан Д., Канінгем С., Тауз Р., Фрей Б., Хігс П.) науковці.

В цьому зв'язку слід перш за все згадати дослідження, які комплексно розглядають

економічну роль культури в Україні. Так, в рамках дослідження «Економічна привабливість української культури» було частково представлено регіональний потенціал сектора культури через аналіз зайнятості, оплати праці та доданої вартості, підкреслено роль сектора ККІ як інструмента регіонального розвитку [4]. Дослідження Є. Ангела «Економічна оцінка сектора культурної спадщини в Україні» побіжно торкається питання можливого впливу культурної спадщини на місцевий та регіональний розвиток через розвиток туризму [1]. Дослідження ЮНЕСКО «Індикатори впливу культури на розвиток ЮНЕСКО» частково представляє стан розвитку культури на регіональному рівні, як однієї зі складових культурної політики [5]. Водночас в інших подібних дослідженнях українського сектора ККІ, часто відсутній регіональний розріз. Важливість ролі культури для регіонального розвитку згадується в окремих дисертаційних дослідженнях (наприклад, М. Проскуріної [19] та Т. Федоренко [21]).

В контексті нашого аналізу особливу цікавість представляють аналітичні роботи, які стосуються саме оцінки втрат окремих секторів економіки, в т. ч. ККІ. Головним джерелом статистичних даних для аналізу втрат на регіональному рівні є дослідження Світового банку «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення України», яке містить економічну оцінку масштабів шкоди, втрат та фінансових потреб відновлення сектора культури та туризму [20]. Станом на липень 2025 року, вже було проведено 4 хвилі дослідження, остання з яких, RDNA4, фіксує втрати станом на 31 грудня 2024 року. За підтримки міжнародних донорів у 2024 році було представлено окреме дослідження «Втрати і збитки у сфері культури: аналіз наявних методів і нові підходи», яке включає аналіз 12 різних досліджень втрат ККІ України [7]. Однак в цій роботі відсутній регіональний аспект проблеми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри відносно значний масив публікацій про економіку культури, питання належної оцінки економічного внеску сектора ККІ вимагають серйозної уваги дослідників. Наявні дослідження переважно концентруються на загальнонаціональних оцінках впливу культури на економіку та аналізі окремих підсекторів. Зважаючи на потреби стратегічного планування відновлення, подальшого дослідження потребує оцінки втрат та потреб у розрізі окремих областей, адже потенціал

сектору ККІ реалізується на регіональному рівні. Мова фактично йде про відновлення сектору як ресурсу та інструменту регіонального розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є порівняльний аналіз втрат сектора ККІ, потреб його відновлення та наявних фінансових ресурсів для відбудови у регіональному розрізі, зважаючи на необхідність врахування місцевих (регіональних) чинників при формуванні ефективної державної політики щодо розвитку ККІ в умовах повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з результатами дослідження RDNA4, на кінець 2024 року сектор культури та туризму зазнав шкоди на суму 4,1 млрд дол. США або ж 2,3% від загального обсягу прямої шкоди для всіх секторів економіки України. При цьому пошкоджень зазнали в першу чергу об'єкти нерухомого майна: 2,98 млрд дол. США шкоди припадає на будівлі, історичні місця та місця з культурною або соціальною цінністю, 650,1 млн дол. США – на туристичні об'єкти, а 274,7 млн дол. США – будівлі чи приміщення, в яких працюють суб'єкти ККІ. На порядок вищими є непрямі збитки сектору (близько 29,3 млрд дол. США), однак у фокусі цієї статті в першу чергу саме прямі втрати, які переважно передбачають відбудову інфраструктури [20, с. 115–116].

Аналіз даних Світового банку потребує кількох методологічних уточнень. По-перше, наведена оцінка не є остаточною, зважаючи на активне продовження бойових дій. Впродовж 2024 року кількість зафіксованих пошкоджених об'єктів зросла на 14,7% (з 4779 до 5483 одиниць) [20, с. 115]. По-друге, сьогодні можливості для оцінки пошкоджень на тимчасово окупованих територіях об'єктивно обмежені. По-третє, визначення сектора «культури та туризму» в дослідженні Світового банку відрізняється від офіційного визначення культурних та креативних індустрій в Україні. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року №265-р включає 34 види діяльності до креативних індустрій, але без туристичної галузі [16]. Однак, туризм безпосередньо пов'язаний з ККІ, оскільки використовує культурний ресурс для створення доданої вартості. Насамкінець, як і в інших сферах, розподіл фізичних руйнувань та пошкоджень в секторі культури та туризму є нерівномірним між регіонами країни. Ця обставина визначає важливість аналізу втрат і потреб саме в регіональному розрізі. Таким чином, в нашому

дослідженні одиницею аналізу є регіон як адміністративна область.

Регіональні відмінності втрат (як прямих так і непрямих) обумовлені низкою чинників: 1) тривалістю бойових дій на території регіону, 2) близькістю регіону до лінії фронту, 3) тривалістю окупації територій регіону, 4) насиченістю регіонів закладами культури та культурної спадщини та довоєнним рівнем розвитку ККІ. Враховуючи критерій витрат, ми пропонуємо всі регіони поділити на чотири групи:

1. Прифронтові регіони – вони зазнали найбільших втрат через активні бойові дії, тривалі обстріли та окупацію, і, станом на липень 2025 року, продовжують зазнавати втрат. Частина з них частково окуповані.

2. Вразливі неприфронтові регіони – регіони, які періодично зазнають впливу масованих повітряних атак, але не знаходяться біля лінії фронту.

3. Тиллові регіони з мінімальними втратами – не зазнавали впливу прямих бойових дій, проте зафіксовані пошкодження інфраструктури під час окремих обстрілів.

4. Окуповані регіони – їх необхідно виокремити, але тут неможливо оцінити реальні масштаби втрат. Тому аналіз цієї групи та розробка заходів культурної політики стануть можливими лише після деокупації.

Перелік регіонів за групами вказано в Таблиці 1. В процесі подальшої розробки дослідження перелік може бути уточнений.

Районування територій за певними параметрами може бути одним з принципів розробки заходів державної політики. Так, зважаючи на українські умови, вже, наприклад, застосовувалось виділення 5 макрорегіонів при дослідженні стану інфраструктури та природного середовища на основі даних RDNA3 [13].

На прифронтові регіони припадає більше двох третин загальних руйнувань та пошкоджень. Зокрема найбільше втрат фізичних активів та інфраструктури (таблиця 2) сектора культури та туризму зафіксовано в Харківській області – 980,5 млн дол. США або 23,8% від загального обсягу. Також значні втрати в Донецькій (557,9 млн дол. США або 13,6%), Херсонській (375,5 млн дол. США або 9,1%) та Запорізькій (309 млн дол. США або 7,5%) областях. Миколаївська область (250 млн дол. США або 6,1%) у 2022 році була безпосередньо на лінії фронту, що спричинило значні руйнування, а з осені того ж року регіон залишається близьким до лінії фронту.

Таблиця 1

Розподіл регіонів за групами для аналізу

Прифронтові регіони	Вразливі неприфронтові регіони	Тимові регіони з мінімальними втратами	Окуповані регіони
Запорізька область, Дніпропетровська область, Донецька область, Миколаївська область, Сумська область, Харківська область, Херсонська область, Чернігівська область	місто Київ, Київська область, Львівська область, Одеська область	Волинська область, Вінницька область, Житомирська область, Закарпатська область, Івано-Франківська область, Кіровоградська область, Полтавська область, Рівненська область, Тернопільська область, Черкаська область, Чернівецька область, Хмельницька область	Автономна республіка Крим, Луганська область

Джерело: складено авторами

До вразливих неприфронтових регіонів в першу чергу потрібно зарахувати Одеську (320,1 млн дол. США або 7,8%) та Львівську (100,3 млн дол. США або 2,4%) області, адміністративні центри яких є важливими промисловими та транспортними вузлами, які зазнають повітряних ударів. Насамкінець, в низці тимових регіонів зафіксовано незначний рівень шкоди для інфраструктури культури та туризму. На 12 регіонів сумарно припадає лише 139,5 млн дол. США шкоди або 3,4% від загального обсягу. Щодо окупованих регіонів, то інформація частково доступна для Луганської області, зокрема про втрати за час до окупації більшої частини території.

Неоднорідність розвитку ККІ, відмінності у розмірі регіонів та їх соціально-економічних характеристик не дає змогу повноцінно оцінити масштаби втрат на основі абсолютних значень. Для більш коректних порівнянь варто використати метрики з прив'язкою до кількості суб'єктів ККІ або кількості населення, наприклад, обсяг втрат у розрахунку на 1 мешканця регіону. Така методологія під час війни також є недосконалою, зважаючи на обмеженість актуальних статистичних даних про реальну кількість населення: останні демографічні дані публікувалися на початку 2022 року, тому для підрахунків в статті було вирішено використати середню чисельність постійного населення в 2021 році [3]. Попри це, розрахунки середнього розміру шкоди на одного мешканця демонструють, що в окремих регіонах тягар втрат є більш вагомим. Відповідний показник для Херсонської області (373 дол. США на 1 особу постійного населення) майже на рівні втрат Харківської

області (377 дол. США). Високі показники також мають Миколаївська (227 дол. США), Запорізька (187 дол. США) та Чернігівська (146 дол. США) області. Водночас в більшості «тихих» тимових регіонів шкода для сектора культури та туризму нижче 10 дол. США на одну особу.

Для розуміння відмінностей в регіональних втратах варто також звернутися до статистики Міністерства культури та стратегічних комунікацій (МКСК) [10]. Станом на 21 липня 2025 року було зафіксовано пошкодження та руйнування 2349 закладів культури (бібліотек, музеїв, галерей, театрів, клубних закладів та ін.) та 1528 нерухомих об'єктів культурної спадщини. Військові збитки також мають регіональні особливості. Лише на Донецьку, Харківську та Херсонську області припадає більше половини пошкоджених або зруйнованих закладів культури (539, 354 та 268 одиниць відповідно). Водночас найбільше пошкоджених об'єктів культурної спадщини в Харківській (336 одиниць), Херсонській (289), Одеській (179) та Донецькій (173) областях. Дані МКСК не дають інформації про втрати у грошовому вимірі, однак можуть допомогти визначати пріоритети для найбільш постраждалих регіонів..

Дані про виконання бюджету (OpenBudget) свідчать про обмеженість ресурсів для фінансування культури навіть без потреб відбудови [12]. У 2024 році видатки державного бюджету на культуру та мистецтво за кодом КФК 0820 (функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету) становили близько 5,7 млрд грн або лише 0,13% від сукупних видатків бюджету. Якщо в 2021 році

Таблиця 2

Втрати сектора культури та туризму за регіонами

Область	Шкода (млн дол.США)	% загального обсягу втрат	Шкода в розрахунку на 1 особу постійного населення (дол. США)
Харківська	980,5	23,8%	377
Донецька	557,9	13,6%	137
Херсонська	375,5	9,1%	373
Одеська	320,1	7,8%	136
Запорізька	309	7,5%	187
Луганська	284	6,9%	135
Миколаївська	250	6,1%	227
м. Київ	216,2	5,3%	74
Київська	162	3,9%	91
Дніпропетровська	148,3	3,6%	48
Чернігівська	140,1	3,4%	146
Сумська	125,9	3,1%	121
Львівська	100,3	2,4%	41
Хмельницька	34,6	0,8%	28
Житомирська	29,7	0,7%	25
Вінницька	24,9	0,6%	16
Полтавська	17,9	0,4%	13
Кіровоградська	7,7	0,2%	9
Черкаська	7,1	0,2%	6
Волинська	4	0,1%	4
Івано-Франківська	3,3	0,1%	2
Чернівецька	2,7	0,1%	3
Рівненська	2,7	0,1%	2
Закарпатська	2,5	0,1%	2
Тернопільська	2,4	0,1%	2
Всього	4114,2	100%	100

Джерело: складено авторами на основі [20, с. 118] та [3]

цей показник становив 0,48%, то під час повномасштабної війни спостерігалось скорочення – до 0,16% у 2022 році та 0,11% у 2023. Попередні дослідження свідчать, що зафіксоване скорочення відносного показника видатків на культуру та мистецтво в першу чергу зумовлено суттєвим зростанням видаткової частини бюджету через збільшення витрат на оборону, хоча також відбувалося скорочення видатків на окремі державні програми на культуру [1, с. 47–49].

Місцеві бюджети забезпечують більшість видатків на культуру та мистецтво на рівні окремих громад – 18,1 млрд грн у 2024 році. При цьому фіксуються регіональні диспро-

порції у фінансуванні культури та мистецтва (Таблиця 4). Видатки місцевих бюджетів на сферу культури в середньому становлять 2 – 4 відсотки від сукупних видатків залежно від регіону. Найвища частка видатків за КФК 0820 в Чернігівській (3,78%), Тернопільській (3,72%) та Сумській (3,62%) областях. Водночас, найнижчі частка таких видатків в місцевих бюджетах Донецької (1,31%) та Луганської (1,67%) областей. Розрахунок видатків на 1 мешканця регіону дає змогу більш чітко продемонструвати різний рівень розвитку та стан підтримки регіонів. У 2024 році, найвищі видатки на культуру та мистецтво на 1 особу були в Полтавській (18 дол. США), Чернігів-

Таблиця 3

Пошкодження та руйнування закладів культури за регіонами
(станом на 21 липня 2025 року)

Регіон	Пошкодження та руйнування закладів культури (одиниць)	Пошкодження об'єктів культурної спадщини (одиниць)
Донецька	539	173
Харківська	354	336
Херсонська	268	289
Київська	174	29
Миколаївська	165	53
Сумська	165	57
Запорізька	144	70
Луганська	132	33
Чернігівська	114	65
Дніпропетровська	81	64
Хмельницька	55	11
Житомирська	54	4
Одеська	39	179
Київ	26	82
Черкаська	11	1
Полтавська	9	14
Львівська	8	61
Вінницька	5	4
Кіровоградська	4	3
Закарпатська	2	0
Тернопільська	0	0
АР Крим	0	0
Івано-Франківська	0	0
Чернівецька	0	0
Волинська	0	0
Рівненська	0	0
Всього	2349	1528

Джерело: складеном авторами на основі даних МКСК [10]

ській (17 дол. США), Кіровоградській (16 дол. США) та Львівській (16 дол. США) областях. Водночас найнижчі в першу чергу в прифронтових та частково окупованих, результати яких слід інтерпретувати з урахуванням специфічних умов воєнного часу (в т. ч. відсутність свіжої демографічної статистики), а не лише як прояв недостатньої підтримки місцевих органів влади.

Результати попередніх досліджень свідчать, що держава в першу чергу спрямовувала кошти на підтримку сектору, а не його розвиток, адже лише незначна частина коштів

спрямовується на капітальні видатки [1, с. 51]. Підрахунки за даними 2024 року [12] показують, що на капітальні видатки припало лише 3,9% загального обсягу видатків на культуру та мистецтво з державного бюджету. В місцевих бюджетах також переважають поточні видатки на зарплату, комунальні послуги тощо. В жодному з регіонів капітальні видатки не становлять більше 10% від загальної суми видатків місцевих бюджетів. Найвищі частки капітальних видатків на мистецтво та культуру в Запорізькій (9,3%), Київській (7,1%) та Львівській (6,8%) областях.

Таблиця 4

Видатки держави на культуру та мистецтво за регіонами в 2024 році

Рівень бюджету (місцеві в регіонах/ державний)	Видатки на культуру та мистецтво (КФК 0820) за регіонами у 2024 році, млн грн	% до сукупних видатків відповідного бюджету	Видатки на 1 особу (дол. США)
Вінницька обл.	775	2,89%	13
Волинська обл.	516	2,83%	13
Дніпропетровська обл.	1424	2,03%	11
Донецька обл.	298	1,31%	2
Житомирська обл.	559	2,60%	12
Закарпатська обл.	440	2,28%	9
Запорізька обл.	537	2,13%	8
Івано-Франківська обл.	644	3,13%	12
Київська обл.	1017	2,23%	14
Кіровоградська обл.	571	3,55%	16
Луганська обл.	59	1,67%	1
Львівська обл.	1554	3,27%	16
м. Київ	1667	1,73%	14
Миколаївська обл.	603	2,94%	14
Одеська обл.	1168	2,75%	12
Полтавська обл.	989	3,47%	18
Рівненська обл.	615	3,20%	13
Сумська обл.	588	3,62%	14
Тернопільська обл.	566	3,72%	14
Харківська обл.	1041	2,37%	10
Херсонська обл.	201	2,14%	5
Хмельницька обл.	689	3,30%	14
Черкаська обл.	647	3,07%	14
Чернівецька обл.	315	2,38%	9
Чернігівська обл.	644	3,78%	17
Державний бюджет	5691	0,13%	3

Джерело: власні розрахунки авторів за даними OpenBudget [12]

Примітка: для розрахунку використано також дані Держстату України про середню кількість постійного населення в 2021 році [3]

Дослідження RDNA4 визначає загальні потреби на відновлення сектора культури та туризму на рівні 10,5 млрд дол. США до 2035 року [20, с. 118–119]. Зокрема найбільші потреби мають Харківська (980,5 млн дол. США), Донецька (557,9 млн дол. США), Херсонська (375,5 млн дол. США), Одеська (320,1 млн дол. США та Запорізька (309 млн дол. США) області. В цілому вартість відбудови об'єктів у секторі становить майже 5,8 млрд дол. США. Лише на ремонт об'єктів культурної спадщини та визначних

культурних об'єктів необхідно 795 млн дол. США, що майже вдвічі більше ніж всі витрати державного та місцевих бюджетів на культуру та мистецтво.

Враховуючи масштаб втрат та обмеженість бюджетного фінансування через військові видатки, Україні бракує коштів на відбудову сектора ККІ як і інших сфер. Про брак коштів на відбудову також можуть свідчити останні ініціативи уряду в секторів культури, які значною мірою орієнтуються на донорське фінансування. У липні 2025 року було представлено

Альянс культурної стійкості [11], міжнародну платформу для посилення міжнародної підтримки сектора, а на осінь 2025 року планується створення Українського фонду культурної спадщини для фінансування захисту та відновлення культурної спадщини [8]. Згідно з проєктом програми дій Уряду, до кінця 2026 року планується відновлення 10 закладів культури або об'єктів культурної спадщини зі залученням 500 млн грн міжнародної допомоги [6]. Запланована на 2026 рік сума, яка становить близько 12 млн дол. США, лише незначною мірою може покрити потреби сектора культури та туризму на відбудову. При цьому, українському уряду бракує близько 10 млрд дол. США для закриття потреб відновлення для проєктів лише на 2025 рік [20, с. 64].

Для підтримки приватного сектора Уряд запровадив спеціальні умови для бізнесу ККІ за програмою «Власна справа». Однак через брак коштів ця програма також має обмежені ресурси: у 2024 році переможці конкурси отримали 2,6 млрд грн, а на 2025 рік планувалася підтримка на суму 3 млрд грн [9]. В рамках програми «Власна справа» вже можливе застосування регіональної диференціації, оскільки для 7 прикордонних з Росією та прифронтових регіонів вже пропонувався збільшений розмір грантів [2]. Це має бути прикладом інших заходів з підтримки відновлення культури.

Результати аналізу підтверджують доцільність диференціації постраждалих регіонів при плануванні відновлення. Для прикладу, для прифронтових регіонів пріоритетом можуть бути заходи з консервації пам'яток культурної спадщини, підтримка базового фінансування мережі закладів культури та розширене стимулювання приватного бізнесу в ККІ, з акцентом на довгострокові програми після стабілізації безпекової ситуації. У вразливих неприфронтових регіонах політика варто поєднувати підтримку поточної діяльності та інвестиції у відновлення окремих ключових об'єктів культури і туризму, що можуть

швидко стимулювати місцеву економіку. Для тилкових регіонів важливо орієнтуватися на розвиток креативних індустрій, використовуючи вищий рівень безпеки.

Висновки. Сектор культури та креативних індустрій зазнав масштабних руйнувань, а його відновлення потребує значних інвестицій. Однак аналіз співвідношення шкоди, потреб для відновлення та обсягів державних видатків на культуру та мистецтво наочно демонструє розрив між потребами та фінансовими можливостями держави. Особливо це помітно на прикладі низьких капітальних витрат у секторі, який навіть до війни був більше орієнтований на виживання. Водночас культура – це сфера, яка може вимагати довготривалих витрат, особливо в умовах повоєнної відбудови, але може бути здатна генерувати позитивний економічний ефект у довгостроковій перспективі. Сектор ККІ може стати ресурсом та інструментом регіонального розвитку.

Регіональний вимір є ключовим для планування відновлення культури та туризму. В перспективні кожен регіон має отримати власний стратегічний план дій для відновлення інфраструктури сектора. Важливою є диференціація пріоритетів відновлення з врахування обсягу втрат, рівня розвитку ККІ, кількості пошкоджених об'єктів культурної спадщини та безпекових факторів в окремих регіонах. Це допоможе запобігти поглибленню дисбалансів у рівні розвитку ККІ та відбудові між регіонами. Ретельна оцінка втрат та потреб створює інформаційну основу для визначення пріоритетів відновлення сектора ККІ при стратегічному плануванні як на рівні держави, так і в окремих регіонах та територіальних громадах.

Подальші дослідження втрат сектора ККІ є важливими для інтеграції культури в ширший контекст економічно політики на державному рівні та політики регіонального розвитку. В цілому важливі подальші дослідження ролі сектора ККІ для поглиблення знань про роль культури в українській економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ангел Є. Є. Економічна оцінка сектора культурної спадщини в Україні: аналітичний звіт. 2025. 71 с. URL: https://www.kuleuven.be/her-ukr/publications/heritage-economic-assessment-_yevhen-anhel_ukr.pdf (дата звернення: 27.08.2025).
2. Власна справа: умови участі для підприємців із прифронтових регіонів. 20 травня 2025 р. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/vlasna-sprava-umovy-uchasti-dlia-pidpriyemtsiv-iz-pryfrontovyykh-rehioniv> (дата звернення: 27.08.2025).

3. Держстат України. Населення та міграція. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm (дата звернення: 27.08.2025).
4. Економічна привабливість української культури. Аналітична доповідь / Є.Є. Ангел та ін. ; за ред. І.В. Бураковського, Є.Є. Ангела. Київ, 2019. 112 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/2019_UCF_report_full.pdf (дата звернення: 27.08.2025).
5. Індикатори впливу культури на розвиток ЮНЕСКО. Короткий аналітичний огляд щодо України. 2017. URL: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Abr-lv_C&C_photo_UA.pdf (дата звернення: 27.08.2025).
6. Кабінет Міністрів України. Проєкт програми дій Уряду: стратегічні ініціативи. Серпень 2025. URL: https://priorities.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/pro%D1%94kt_programi_dij_uryadu_strategichni_inicziativi.pdf (дата звернення: 27.08.2025).
7. Козлова О., Мороз Л., Образцова А., Каць І. Втрати і збитки у сфері культури: аналіз наявних методик і нові підходи. Звіт за результатами дослідження. 2024. 83 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1KSJgDWfREt8Asuy6wSO1yk8VC_Ta7OM7/view (дата звернення: 27.08.2025).
8. Міжнародний фонд «Відродження». Українському фонду культурної спадщини – концепція та модель функціонування, представлені у Флоренції. URL: <https://www.irf.ua/ukrayinskomu-fondu-kulturnoyi-spadshhynubuty-konczepczyia-ta-model-funkczionuvannya-buly-predstavleni-u-florencziyi/> (дата звернення: 27.08.2025).
9. Міністерство економіки України. «Власна Справа»: 15 000 українців зможуть взяти гранти на розвиток свого бізнесу у 2025 році. 24 січня 2025 р. URL: <https://me.gov.ua/news/detail/e6dbe2fa-9825-47cf-bb69-cede0e1d677c?lang=uk-ua&title=vlasnacprava> (дата звернення: 27.08.2025).
10. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Аналітика щодо руйнування у культурі : інтерактивна аналітична панель щодо пошкоджених об'єктів культурної спадщини та інфраструктури. URL: <https://mcsc.gov.ua/projects/czyfrovi-analitychni-paneli/> (дата звернення: 27.08.2025).
11. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Конференція з питань відновлення України 2025 (URC2025): ініціатива «Альянс культурної стійкості». URL: <https://mcsc.gov.ua/konferencziya-z-pytanvidnovlennya-ukrayiny-2025/novyny/> (дата звернення: 27.08.2025).
12. Міністерство фінансів України. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 27.08.2025).
13. Мірошниченко В. В., Тьорло В. О. Вплив воєнного чинника на стан інфраструктури та природного середовища регіонів України після російської агресії. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2024. Т. 9, вип. 1. С. 66–71. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/af2b8034-4a4c-464a-b4ab-cbf2d4ceff56> (дата звернення: 27.08.2025).
14. Президент України. Володимир Зеленський представив План внутрішньої стійкості України. 19 листопада 2024 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-predstaviv-plan-vnutrishnoyi-stijkosti-u-94505> (дата звернення: 27.08.2025).
15. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695-2020-п / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/695-2020-%D0%BF> (дата звернення: 27.08.2025).
16. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. №265-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zatverdzhnoyi-diyalnosti-yaki-nalezhat-do-kreativnih-industrij> (дата звернення: 27.08.2025).
17. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 27.08.2025).
18. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 р. №293-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.08.2025).
19. Проскуріна М. О. Державна політика економічного розвитку культурної індустрії : дис. ...д-ра наук з держ. упр. ; Національна академія управління. Київ, 2018.
20. Світовий банк, Уряд України, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA4), лютий 2022 – грудень 2024. Лютий 2025. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052925103531065/pdf/P180174-93c8e8c1-83a2-487d-aaec-a8435f9db418.pdf> (дата звернення: 27.08.2025).
21. Федоренко Т. О. Культура як фактор економічного зростання в умовах нестабільної держави : дис. ... канд. екон. наук. ; Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. Київ, 2023. 229 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/79e6f013-13d7-4403-bc09-89bae559ea8f> (дата звернення: 27.08.2025).

REFERENCES:

1. Anhel, Ye. Ye. (2025). Ekonomichna otsinka sektora kul'turnoyi spadshchyny v Ukrayini: Analitychnyi zvit [Economic assessment of the cultural heritage sector in Ukraine: Analytical report]. Available at: https://www.kuleuven.be/her-ukr/publications/heritage-economic-assessment-_yevhen-anhel_ukr.pdf (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
2. Vlasna sprava: umovy uchasti dlia pidprijemtsiv iz pryfrontovykh rehioniv. (2025, May 20). Kabinet Ministriv Ukrayiny. Portal biznesu ta tekhnolohiy Diia. Available at: <https://business.diia.gov.ua/news/vlasna-sprava-umovy-uchasti-dlia-pidprijemtsiv-iz-pryfrontovykh-rehioniv> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
3. Derzhstat Ukrainy. (2025). Naselennia ta mihratsiia [Population and migration]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm (accessed 27 August, 2025).
4. Anhel, Ye. Ye., ta in.; Burakovs'kyi, I. V., & Anhel, Ye. Ye. (Eds.). (2019). Ekonomichna pryvablyvist' ukraïns'koyi kul'tury: Analitychna dopovid' [Economic attractiveness of Ukrainian culture: Analytical report]. Kyiv: IER. Available at: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/2019_UCF_report_full.pdf (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
5. Indykatory vplyvu kul'tury na rozvytok UNESCO: Korotkyi analitychnyi ohliad shchodo Ukrayiny. (2017). [UNESCO culture indicators for development: A brief analytical review for Ukraine]. Available at: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Abr-lv_C&C_photo_UA.pdf (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
6. Kabinet Ministriv Ukrayiny. (2025, August). Proiekt prohramy dii Uriadu: Stratehichni initsiatyvy [Draft Government Action Program: Strategic initiatives]. Available at: https://priorities.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/pro%D1%94kt_programi_dij_uryadu_strategichni_inicziativi.pdf (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
7. Kozlova, O., Moroz, L., Obratsova, A., & Kats, I. (2024). Vtraty i zbytky u sferi kul'tury: analiz nayavnykh metodyk i novi pidkhody. Zvit za rezultatamy doslidzhennia [Losses and damages in the field of culture: Analysis of existing methodologies and new approaches. Research report]. Available at: https://drive.google.com/file/d/1KSJg-DWfREt8Asuy6wSO1yk8VC_Ta7OM7/view (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
8. Mizhnarodnyi fond 'Vidrodzhennia'. (2025). Ukrayins'komu fondu kul'turnoyi spadshchyny – kontseptsii ta model' funktsionuvannia, predstavleni u Florentsii [Ukrainian Cultural Heritage Fund – Concept and model of functioning presented in Florence]. Available at: <https://www.irf.ua/ukrayinskomu-fondu-kulturnoyi-spadshchyny-buty-konczepczyia-ta-model-funkczionuvannya-buly-predstavleni-u-florenziiyi/> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
9. Ministerstvo ekonomiky Ukrayiny. (2025, January 24). Vlasna sprava: 15 000 ukraïntsiv zmozhut' vziaty hranty na rozvytok svoho biznesu u 2025 rotsi ['Own business': 15,000 Ukrainians will be able to receive grants to develop their business in 2025]. Available at: <https://me.gov.ua/news/detail/e6dbe2fa-9825-47cf-bb69-cede0e1d-677c?lang=uk-ua&title=vlasnacprava> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
10. Ministerstvo kul'tury ta stratehichnykh komunikatsii Ukrayiny. (2025). Analitika shchodo ruinuвання u kul'turi: Interaktyvna analitychna panel' shchodo poshkodzhennykh ob'ektiv kul'turnoyi spadshchyny ta infrastruktury [Analytics on destruction in culture: Interactive analytical panel on damaged cultural heritage and infrastructure]. Available at: <https://mcsc.gov.ua/projects/czyfrovii-analitychni-paneli/> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
11. Ministerstvo kul'tury ta stratehichnykh komunikatsii Ukrayiny. (2025, July). Konferentsiia z pytan vidnovlennia Ukrayiny 2025 (URC2025): Initsiatyva 'Alians kul'turnoyi stiikosti' [Ukraine Recovery Conference 2025 (URC2025): 'Cultural Resilience Alliance' initiative]. Available at: <https://mcsc.gov.ua/konferencziya-z-pytan-vidnovlennya-ukrayiny-2025/novyny/> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
12. Ministerstvo finansiv Ukrayiny. (2025). Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian [State budget web portal for citizens]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
13. Miroshnychenko, V. V., & T'orlo, V. O. (2024). Vplyv voiennoho chynnyka na stan infrastruktury ta pryrodnoho seredovyshcha rehioniv Ukrayiny pislia rosiys'koyi ahresiï [The impact of the war factor on the state of infrastructure and environment of the regions of Ukraine after Russian aggression]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky*, 9*(1), 66–71. Available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/af2b8034-4a4c-464a-b4ab-cbf2d4ceff56> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
14. Prezydent Ukrayiny. (2024, November 19). Volodymyr Zelenskyi predstaviv Plan vnutrishn'oyi stiikosti Ukrayiny [Volodymyr Zelenskyi presented the Ukraine Internal Resilience Plan]. Available at: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-predstaviv-plan-vnutrishnoyi-stiikosti-u-94505> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
15. Pro zatverdzhennia Derzhavnoyi stratehiï rehional'noho rozvytku na 2021–2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 05.08.2020 № 695-2020-p [On approval of the State Regional Development Strategy for 2021–2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 05.08.2020 No. 695-2020-p]. Verkhovna Rada Ukrayiny. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/695-2020-%D0%BF> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)

16. Pro zatverdzhennia vydiv ekonomichnoyi diial'nosti, yaki nalezhat' do kreatyvnykh industrii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 24 kvitnia 2019 r. № 265-r [On approval of types of economic activity belonging to creative industries: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 24, 2019 No. 265-r]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhchoyi-diyalnosti-yaki-nalezhat-do-kreativnih-industrij> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
17. Pro kul'turu: Zakon Ukrayiny vid 14 hrudnia 2010 r. № 2778-VI [On culture: Law of Ukraine of December 14, 2010 No. 2778-VI]. Verkhovna Rada Ukrayiny. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
18. Pro skhvalennia Stratehiyi rozvytku kul'tury v Ukrayini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yiyi realizatsiyi u 2025–2027 rokakh: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 28 bereznia 2025 r. № 293-r [On approval of the Strategy for the development of culture in Ukraine until 2030 and the operational action plan for its implementation in 2025–2027: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 28, 2025 No. 293-r]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
19. Proskurina, M. O. (2018). Derzhavna polityka ekonomichnoho rozvytku kul'turnoyi industriyi [State policy of economic development of the cultural industry] (Doctoral dissertation). Natsional'na akademiia upravlinnia, Kyiv. (in Ukrainian)
20. Svitovyi bank, Uriad Ukrayiny, Yevropeyskyi Soiuz, & Orhanizatsiia Ob"iednanykh Natsii. (2025, February). Shvydka otsinka zavdanoi shkody ta potreb na vidnovlennia (RDNA4), liutyi 2022 – hruden' 2024 [Rapid damage and needs assessment (RDNA4), February 2022 – December 2024]. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052925103531065/pdf/P180174-93c8e8c1-83a2-487d-aaec-a8435f9db418.pdf> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)
21. Fedorenko, T. O. (2023). Kul'tura yak faktor ekonomichnoho zrostannia v umovakh nestabil'noyi derzhavy [Culture as a factor of economic growth in an unstable state] (Candidate dissertation). Kyivskyi natsional'nyi ekonomichnyi universytet im. V. Het'mana, Kyiv. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/items/79e6f013-13d7-4403-bc09-89bae-559ea8f> (accessed 27 August, 2025). (in Ukrainian)